

Posudek diplomové práce

Vojtěch Kocman, *Martin Heidegger: Člověk, svět a prostor*

ÚFaR, FF UK Praha 2011, 78 stran

Vojtěch Kocman si zvolil nelehký úkol: pokusit se „interpretaci klíčových momentů Heideggerovy koncepce prostorovosti“ (s. 4, podobně na s. 8). Tento úkol je obtížný hned z několika důvodů, přičemž mnohé z nich si Vojtěch Kocman sám uvědomuje. Zejména platí, že „Heidegger své chápání prostorovosti nikde v systematické podobě nepodává“ (s. 4), další zásadní problém pak spočívá v tom, že se Heideggerův přístup k problematice prostoru během jeho myšlenkové cesty podstatným způsobem proměňuje: od myšlení, ve kterém byl prostor spíše přehlížen (v *Bytí a čase* je prostoru a prostorovosti ve srovnání s časem věnován až neuvěřitelně malý prostor), se Heidegger dostal až ke koncepci, jež bývá označována jako „topologie bytí“; v ní nejenže má prostorovost zásadní význam, nýbrž především již není vyhrazena nejpůvodněji pobytu (Dasein), jak tomu bylo v období Heideggerovy fundamentální ontologie.

Čtenář obeznámený s těmito problémy je velmi zvědav, jak se autor s uvedenými nástrahami na poměrně malém prostoru vypořádá. V tomto ohledu lze identifikovat jeden charakteristický formální rys Kocmanovy interpretace: jeho práce se do jisté míry rozpadá do dvou ne zcela sourodých hlavních částí. Zhruba polovina textu je věnována velmi detailnímu popisu poměrně krátké partie Heideggerova *Bytí a času*, zatímco ve druhé části autor ve velkých tazích a často ve velmi obecných formulacích sleduje Heideggerovo pozdní myšlení s primárním zřetelem k Heideggerově koncepci „součtveří“.

V „Obecném uvedení do tématu“ Kocman formuluje jako jeden „ze zásadních cílů ... práce ... ozřejmit důvody a podobu ... pozdější ‚rovnocennosti‘ prostoru s časem“ (s. 11) a předběžně také uvádí, v jakých kontextech je podle jeho názoru zapotřebí fenomén „prostoru“ sledovat. O několik stran dále pak konstatuje, že „ideálním cílem ... práce by byla konečná a přesvědčivá analýza momentů prostoru, bydlení a s nimi souvisejících pojmů v myšlení Martina Heideggera“ (s. 14), což by byl ovšem mimořádně náročný cíl, a tak autor z pochopitelných důvodů konstatuje, že jeho náčrt pozdní cesty Heideggerova myšlení nás má dovést alespoň „k možnosti lepšího pochopení spojení bytí a místa v topologii bytí“ (s. 14). K otázce, zda se mu tento cíl daří naplnit, se vrátím v závěru. Autor se v této části také obecně zamýšlí nad různými „obraty“ v myšlení 20. století, přičemž správně poukazuje na zásadní význam „topologického“ obratu v humanitních vědách tohoto období. I proto by bylo prospěšné, kdyby se mu vskutku podařilo ukázat, jak „místo – *topos* či *Raum* ... pojem prostoru ... v posledku i ontologicky funduje, formuje a podstatně ovlivňuje“ (s. 16).

Interpretace Heideggerova pojetí prostoru v *Bytí a čase*, podaná v první hlavní části Kocmanovy práce, je přesvědčivá. Autor správně osvětluje snad všechny podstatné pojmy Heideggerova myšlení prostoru v obou paragrafech *Bytí a času*, jimž se věnuje. (Kocman také přínosně poukazuje na některé terminologické slabiny českého překladu.) Není však dostatečně zdůvodněno, proč autor ponechává stranou paragraf 24, který Heidegger podle mého mínění pojímal jako docelení a uzavření svých myšlenek k tématu „prostor“ v rámci fundamentální ontologie. Autor to zdůvodňuje pouze tím, že to pro jeho „účel, kterým je v tomto bodě osvětlení ‚topologických‘ momentů *Bytí a času*, postačí“ (s. 19), avšak pak by bylo na místě tento záměr podrobněji zdůvodnit, resp. vyjádřit se k možné námitce, že tímto postupem jen těžko doceníme celek Heideggerova chápání prostoru a prostorovosti v období *Bytí a času*.

Domnívám se, že v tomto ohledu by bylo zapotřebí rozpracovat autorem položenou otázku, jak máme „na pozadí analytiku pobytu korektně rozumět“ (s. 40) onomu „tu“ (Da) v sousloví, jímž Heidegger definuje pobyt (Dasein). Rozpracování této otázky by snad umožnilo nahlédnout specifičnost Heideggerova pojetí prostoru v *Bytí a čase* na rozdíl od pozdějšího přístupu, protože by se ukázalo, že pro pobytové „tu“ není *primárně* podstatný „místní význam“, nýbrž že i „pobytová prostorovost“ je „zakotvena ve skladbě ‚bytí ve světě‘“, jejíž „primární konstitutivum ... je odemčenost“ (Heideggerovy formulace citované na s. 41), kterou se Heidegger v *Bytí a čase* snaží zakotvit nikoli v prostorovosti, nýbrž v časovosti. Sledování této souvislosti by patrně umožnilo také nahlédnout, proč Heidegger v *Bytí a čase* přehlíží „tělesnost“, resp. proč v jeho očích „fundamentálně ontologická analytika pobytu“ takovou analýzu nevyžaduje (s. 45).

Jak již bylo řečeno, na rozdíl od detailního výkladu klíčových pojmů Heideggerova výkladu prostorovosti v *Bytí a času*, který však není dotažen k zohlednění všech podstatných souvislostí, se výklady v druhé hlavní části Kocmanovy práce vyznačují mocnými výkladovými kroky. Autor sice zprvu zdůrazňuje význam Aristotelovy „topologie“ pro Heideggerovu vlastní topologii bytí (s. 47), avšak toto možné vodítko prakticky ihned opustí. Místo toho v dalším výkladu nezřídka předkládá „etymologizující“ úvahy, když se snaží osvětlit temnou Heideggerovu terminologii. Hlavní *metodický* problém Kocmanova výkladu spočívá podle mého mínění v tom, že namísto souvislé argumentace nezprostředkovaně, na základě dílčích popisů dospívá „k pochopení topologie coby shromažďujícího zvěstování místa či vyložení souhry míst (Ortschaft) bytí jako celku“ (s. 50), aby se posléze věnoval rozboru nikoli přímo „prostoru“ či „prostorovosti“, jež byly původně stanoveny jako téma, nýbrž pojmů, jež s prostorem jistě souvisejí, avšak nejsou jím samým: ať už jde o „bydlení“, „věc jako shromaždiště čtyř světových krajin“, „časoprostor“, „Abgrund“ či „hru“.

Autor *nepodává* analýzu prostoru a prostorovosti a nevysvětluje ani „spojení bytí a místa“; spíše zavádí – spolu s Heideggerem – nové pojmy a pojmové figury, jejichž souvislost s prostorem a místem není samozřejmá a není dostatečným způsobem objasněna. Možno říci, že Vojtěch

Kocman tu jde Heideggerovi takřkajíc příliš na ruku: snaží se vstoupit *do* jeho myšlení, a proto nezaujímá dostatečný odstup, který by mu umožnil sledovat původně vytčený cíl práce. Nepříliš šťastným vyústěním tohoto překroku je závěrečná polemika s vědou, zejména s fyzikou, která údajně – na rozdíl od Heideggerova myšlení, „jež si uchovalo ‚otevřenost pro tajemství‘“ – „nechápe *methodos* jako daný prostřednictvím věci samé“ (s. 72).

Tato polemika by byla přijatelná, pokud by bylo čtenáři jasné, jak sám Heidegger chápe prostor. To se však čtenář nedozví: místo toho je vyzván na cestu myšlení „topologie bytí“. V této souvislosti lze ještě jednou konstatovat, že místo projasnění Heideggerova *pojmu* prostoru je v závěrečných kapitolách tematizován spíše *způsob Heideggerova myšlení* chápaného jako cesta. Symptomatická je v tomto ohledu např. tato formulace: „Prostorovost v první řadě umožňuje samotné prostorové jsoucno, které slouží matematické fyzice za předmět zkoumání. Jakákoli další diference ovšem již není žádnou takovou diferencí, která by skutečně prostor ‚dávala‘, tj. jej připouštěla a umožňovala“ (s. 71n.). Domnívám se, že i po provedeném výkladu zůstalo nejasné, co je to za „prostor“, který má zmíněná diference „dávat“, a co je to za „prostorovost“, která „prostorové jsoucno“ (opět: jak je máme myslet? Jako „shromaždiště čtyř světových krajin“?) „umožňuje“.

Navzdory výše uvedeným námitkám a pochybnostem lze konstatovat, že autor se velmi směle a se ctí zhostil mimořádně obtížného úkolu, při němž pracoval s velkým množstvím Heideggerových textů, jejichž smysl je schopen velmi dobře artikulovat. Obraz pozdní „fáze“ Heideggerova myšlení je velmi plastický a Heideggerovy myšlenky k tématu prostor v období *Bytí a času* jsou interpretovány s jistotou. Domnívám se nicméně, a to je má poslední námitka, že úplnější a artikulovanější interpretaci by bylo možné podat – i na tak malém prostoru – tehdy, pokud by autor efektivněji pracoval se sekundární literaturou. Kocman k ní sahá v podstatě pouze v obecnějších úvahách, nikoli při konkrétních analýzách; sekundární literatura by mu přitom mohla pomoci rychleji identifikovat konkrétní problematické momenty Heideggerova pojetí. V českém kontextu je také překvapivé, že autor nevyužil rozsáhlé interpretační úsilí českých heideggerovských badatelů (autor zmiňuje pouze jeden článek M. Pětové); v tomto ohledu by bylo zejména vhodné zohlednit knihu M. Nitscheho *Z příhodného*, která ovšem vyšla v době, kdy měl autor svou práci patrně již hotovou.

Diplomovou práci Vojtěcha Kocmana hodnotím z výše uvedených důvodů jako *velmi dobrou*.

Martin Ritter, Ph.D.

ÚFaR